

Erkännandets dimensioner i mottagandet av nyanlända flyktingar

Abstrakt

I denna uppsats undersöks sju nyanlända flyktingars upplevelser av det etableringsprogram man som nyanländ flykting med uppehållstillstånd erbjuds delta i. De subjektiva upplevelserna belyses utifrån Axel Honneths erkännandeteori som menar att individer är beroende av att få olika former av erkännande för att kunna utveckla en positiv självbild och självrelation. Något som i sin tur bidrar till individers välmående samt skapar förutsättningar för inkludering i samhällslivet och förverkligandet av egna livsplaner. I ett första stadie kopplas Honneths teori till de särskilda omständigheter flyktingar kan ställas inför, för att sedan, utifrån en operationalisering av erkännandeteorin och intervjuer med de nyanlända, redogöra för intervjupersonernas subjektiva upplevelser av att delta i programmet. Slutsatsen är att det på flera punkter finns utrymme att förbättra etableringen för dessa individer. Framför allt framstår ett behov av att motverka det utanförskap en majoritet av intervjupersonerna upplever samt av stödjande insatser för att kunna bearbeta tidigare traumatiska upplevelser. Det framkommer även ett behov av att utveckla ett klimat som genom ett utökat behovs- och individanpassning främjar erkännandet av individer och som motarbetar olika former av missaktning.

Nyckelord: Axel Honneth, Erkännande, Etableringsprogram, Etableringsreform, Nyanlända flyktingar

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	2
1.2. METOD.....	3
1.2.1. ETISKA ÖVERVÄGANDEN	5
1.3. AVGRÄNSNING.....	5
2. TIDIGARE FORSKNING	6
3. ETABLERINGSREFORMEN.....	8
4. ERKÄNNANDE	10
4.1. PRIMÄRRELATIONER	11
4.1.1. OPERATIONALISERING AV ERKÄNNANDE I PRIMÄRRELATIONER	14
4.2. RÄTTSLIGT ERKÄNNANDE	14
4.2.1. OPERATIONALISERING AV RÄTTSLIGT ERKÄNNANDE.....	16
4.3. SOCIAL UPPSKATTNING	17
4.3.1. OPERATIONALISERING AV SOCIAL UPPSKATTNING.....	18
5. ANALYS OCH SLUTSATSER.....	19
5.1. PRIMÄRRELATIONER	19
5.1.1. SLUTSATS - ERKÄNNANDE I PRIMÄRRELATIONER	22
5.2. RÄTTSLIGT ERKÄNNANDE	23
5.2.1. SLUTSATS – RÄTTSLIGT ERKÄNNANDE.....	24
5.3. SOCIAL UPPSKATTNING	25
5.3.1. SLUTSATS – SOCIAL UPPSKATTNING	27
6. SLUTORD	28
7. REFERENSER.....	29
BILAGA 1.....	32

1. Inledning

I centrum för denna uppsats står nyanlända flyktingars¹ erfarenheter och upplevelser av det etableringsprogram de erbjuds att delta i efter det att de fått permanent uppehållstillstånd och har bosatt sig i en kommun. Efter att man i Sverige under lång tid brottats med långa mediantider för flyktingars arbetsmarknadsetablering² ville alliansregeringen, genom den etableringsreform³ som genomfördes i slutet av 2010, ge mottagandet av flyktingar en tydligare och mer individuellt anpassad arbetsmarknadsinriktning. Arbetsförmedlingen övertog det samordnande ansvaret för nyanländas etablering från kommunerna i syfte att förkorta och effektivisera nyanländas väg till självförsörjning.

Etableringsprogrammet för nyanlända flyktingar är idag den enda särskilt riktade insats som sker i Sverige för nyanlända personer⁴. Programmet ska ge flyktingar förutsättningar till delaktighet och arbetsmarknadstillträde i det svenska samhället.⁵ Den nyanlände ska själv, tillsammans med etableringshandläggare på Arbetsförmedlingen, vara delaktig i utformandet av etableringsplanen.

Flyktingar är, precis som alla andra, individer med skilda förutsättningar och erfarenheter. Det är därför problematiskt att tala om ”flyktingar” i en bemärkelse av en homogen grupp när det i själva verket rör sig om grupper av människor med olika åldrar, utbildning, klass, etnicitet, kön och till exempel hälsobilder. Det kan finnas en risk att inte tillräcklig hänsyn tas till individuella eller kontextuella aspekter i flyktingars behovsbilder. Att hantera flyktens konsekvenser samtidigt med att bygga en ny tillvaro kan vara oerhört psykiskt påfrestande, inte minst beroende av de separationer och förluster man erfarit (Bustos 1995; Bohlin 2001). Osäkerhet för de man lämnat bakom sig till följd av krig, politisk förföljelse eller ekonomisk marginalisering, kan vara faktorer som är avgörande för individers möjligheter till en snabb

¹ Med nyanländ flykting avses de personer som sökt asyl och fått ett permanent uppehållstillstånd (s.k. PUT) eller deras anhöriga.

² Inför etableringsreformen beräknades den ligga på i genomsnitt 7 år från uppehållstillstånd till arbete för flyktingar. Se: <http://www.dn.se/debatt/nyanlanda-behover-mer-an-en-klapp-pa-huvudet/>

³ Regeringens avsikter med etableringsreformen diskuteras närmare under kapitel 2.

⁴ Med tillägget av att målgruppen för samhällsorientering, samhällsorientering utgör en del av etableringslagen, den 1 maj 2013 (2013:156) utökades till att omfatta även vissa nyanlända invandrare, främst anhöriginvandrare i åldern 18-64 år, dock inte EU-medborgare eller studerande på gymnasiet.

⁵ Se förordning 2010:409 samt proposition 2009/10:60.

och effektiv etableringsprocess.

Enligt flera väletablerade teoretiker⁶ är behovet av att få erkännande, att bekräftas för den man är och det man gör, ett djupt liggande och fundamentalt mänskligt behov. Om man under den period där förutsättningarna för en ny tillvaro byggs upplever att de kunskaper och egenskaper man bär på inte blir erkända och tillskrivna ett värde och att man inte bejakas utifrån den man är, kan detta sannolikt leda till svårigheter för en etablering och delaktighet i samhällslivet.

Det kan därför finnas goda skäl att, nu drygt tre år efter reformens genomförande, undersöka nyanländas egna synpunkter på och erfarenheter av etableringsprocessen. Huruvida nyanlända flyktingar upplever sig få ett erkännande i mötet med det program de deltar i och om programmet skapar förutsättningar för delaktighet. Inte minst ur ett demokrati- och rättighetsperspektiv är det angeläget att människor som bosätter sig i Sverige upplever en meningsfullhet med insatserna och ett mått av handlings- och påverkansutrymme i mötet med det organisatoriska systemet.

Denna studies utgångspunkt är att erkännande är av central betydelse för individens självbild och att erkännande har en avgörande påverkan på individens möjligheter till integration, då det påverkar den identitetskapandeprocessen och lägger förutsättningar för delaktighet i samhället.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att studera deltagare i etableringsprogrammen subjektiva upplevelser av mötet med det organisatoriska system som finns runt dem under de första åren efter uppehållstillstånd i Sverige. Studien ska, med hjälp av Axel Honneths teori om erkännande, ta fram kunskap om huruvida deltagarna upplever sig bli bemötta och om de upplever ett erkännande inom programmet.

Uppsatsens frågeställning är:

- *Upplever nyanlända flyktingar ett erkännande inom etableringsprogrammet?*

⁶ Däribland Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Herbert Mead (1862-1931), Charles Taylor (f. 1931), Nancy Fraser (f.1947) och Axel Honneth (f. 1949).

1.2. Metod

Då fokus i detta arbete ligger på individers subjektiva upplevelser, uppfattningar och perspektiv lämpar sig en kvalitativ metod väl. Fördelarna med kvalitativ forskning är att den möjliggör en djupdykning i det man undersöker och därmed öppnar upp för en djup förståelse av fallet. Metoden lämpar sig således väl för att undersöka individers subjektiva upplevelser samt tolka den mening individer tillför deras handlingar och perspektiv (Hennink, Hutter och Bailey 2011: 9). Inom detta paradigm betraktas verkligheten som, mer eller mindre, socialt konstruerad och att individers perspektiv och erfarenheter är beroende av deras specifika subjektiva livsvärld, snarare än en objektiv och universell verklighet. Det kan därför finnas alternativa perspektiv och verklighetsuppfattningar som råder samtidigt bland olika individer (ibid: 15). En kvalitativ studie handlar inte främst om generaliserbarhet och om att belägga kausala mekanismer, utan om att försöka förstå den sociala verkligheten man studerar med utgångspunkt i hur deltagarna i den omgivningen ger mening till den. Eftersom studiens fokus kretsar kring en begränsad andel deltagares subjektiva upplevelser, har studien inga anspråk på att dra generella slutsatser om etableringsprogrammet i sin helhet.

I denna studie används främst intervjuer för insamlandet av empiri. Intervjuerna syftar till att ge en förståelse av deltagarnas upplevelse av etableringen och inblandade aktörers olika roller parallellt med att ge en bild av hur deltagarna själva upplever sig bli bemötta och få ett stöd. Ambitionen är även att undersöka hur deltagarnas tidigare erfarenheter och sociala kapital möjligtvis påverkar deras upplevelser av etableringen. Till exempel huruvida faktorer som om vänner/familj och kontaktnätverk i landet, tidigare traumatiska upplevelser och tidigare utbildning påverkar inställningen till etableringsprogrammet. Jag har fått tillgång till mina intervjupersoner genom verksamheten samhälls- och hälsokommunikatörerna (SHK)⁷. Programmet följer förordningen om samhällsorientering och är en obligatorisk del av nyanländas etableringsprocess. SHK har i ett urval av grupper informerat om studien genom att dela ut ett formulär där jag på svenska och arabiska beskriver syftet med uppsatsen och intervjuerna. Därpå har villiga intervjupersoner efterfrågats som jag sedan kontaktat. Målgruppen för intervjuerna har varit individer som deltar i etableringsprogrammet för nyanlända flyktingar som helst inte vara helt nya i etableringen utan ha haft möjlighet att kunna bilda sig en uppfattning om etableringens olika delar. Då nyanlända flyktingar av

⁷ SHK är ett regionalt samverkansprojekt där ett antal kommunikatörer på deltagarnas modersmål förmedlar samhälls- och hälsokommunikation till nyanlända flyktingar i Skåne.

naturliga skäl mycket sällan behärskar det svenska språket har jag haft ett tolkstöd under intervjuerna. Då jag själv har en delvis arabisk bakgrund har jag av praktiska skäl valt att endast vända mig till personer med arabiska som modersmål. Jag har gjort antagandet att detta medför både språkliga och relationella fördelar. De största flyktinggrupperna i Skåne, och Sverige, utgörs också av personer av arabiskt ursprung. Även med mina delvis begränsade arabiska språkkunskaper kunde jag genomföra delar av intervjuerna på arabiska utan att behöva använda mig av mellanledet tolk. Att jag talade samma språk kan ha bidragit till ett ökat förtroende mellan mig och intervjupersonerna. I urvalet av intervjupersoner har jag eftersträvat en spridning gällande kön och utbildningsbakgrund. Åldersspridningen har varit mellan 27 och 45 år, vilket innebär att alla varit i en arbetsförålder. Totalt genomfördes 7 intervjuer mellan januari och februari 2014 och intervjupersonerna hade vid tillfället för intervjun deltagit i etableringen mellan 2 och 10 månader. Intervjuerna varade i genomsnitt mellan 60-75 min och har efter samtyckte bandats och sedan transkriberats.

Intervjuerna var semistrukturerade i sin natur vilket innebär att jag utgått från en frågemall⁸ som utgångspunkt och att jag har haft möjlighet att ställa följdfrågor efterhand. Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att de ger intervjupersonen större frihet att själva kunna påverka intervjusituationen och lyfta fram sådant som de finner är viktigt; en viktig aspekt då syftet med intervjuerna var att fånga in intervjupersonernas subjektiva uppfattningar. Ett problem gällande intervjuer som metod (likt alla vetenskapliga metoder) är frågor gällande reliabilitet. Det skulle kunna till exempel vara att intervjupersonerna inte svarar uppriktigt på frågorna, eller kanske det de tror passar. Det gäller även att vara medveten om en egens roll och förförståelse; Becker skriver att ”vi samhällsvetare tillskriver alltid, implicit eller explicit, de människor vars handlingar vi analyserar en ståndpunkt, ett perspektiv och motiv.” (Becker 2008: 25) och han citerar Blumer när han skriver: ”(...) forskaren formar bilder av den empiriska världen som stämmer med hans teorier” (ibid:24). Det gäller således att inte styras av förutfattade meningar och tolka in saker som kanske inte finns där. I annat fall blir intervjupersonerna endast medel för att bekräfta en förutfattad hypotes eller teori.

Jag har använt mig av ett antal nyckelfrågor som kan sägas utgöra operationaliseringar av min frågeställning. Genom dessa urskiljer jag centrala antaganden inom Axel Honneth teori och är medel för att besvara min frågeställning. Dessa redovisas under teoriavsnittet (kapitel 4).

⁸ Återfinns i bilaga 1

1.2.1. Etiska överväganden

Med hänsyn till etiska aspekter var det viktigt att jag inte framstod som någon auktoritet, eller att jag på något sätt sammanlänkas med etableringsprogrammet, dels för att inte upplevas som ett hot och dels för att det skulle kunnat ha påverkat deras svar. Jag var därför väldigt tydlig med att framhäva syftet med intervjuerna och uppsatsen (informationskravet), garantera intervjupersonernas anonymitet samt informera om att informationen bara kommer att användas för mitt forskningsändamål (nyttjandekravet). Jag har även varit noga med att behandla informationen med konfidentialitet (konfidentialitetskravet) (Teorell & Svensson 2007: 21). Då det för intervjupersonerna kan vara svårt att tala om egna upplevelser, har jag förhållit mig till detta genom att gällande särskilt känsliga ämnen, framför allt sådant som rör tidigare traumatiska upplevelser, låta intervjupersonerna själva ta upp sådant som de var bekväma med att diskutera. Några av intervjupersonerna blev väldigt emotionella under intervjuerna, vid dessa tillfällen pausades intervjun varpå jag påminde dem om att de bara behöver ta upp sådant som de själva känner sig bekväma med att berätta om och att intervjun kunde avbrytas när som helst. Samtliga intervjuer kunde dock fullföras. Jag försökte även fasa ut intervjuerna, dvs. inte avsluta intervjun abrupt efter att jag fått svar på mina nyckelfrågor. Att inte göra på detta vis är enligt Hennink m.fl. (2011: 114), inte etiskt då man lämnar intervjupersonerna in en sårbar ställning.

1.3. Avgränsning

Då fokus ligger i att fånga upp nyanländas subjektiva uppfattningar redovisas inga andra aktörers synpunkter. Inventerande samtal har dock förts med ansvarig för SHK i syfte att få en fördjupad förståelse för etableringens utformning och villkor. Jag beskriver inte i detalj de insatser som ingår i etableringen utan väljer att presentera dessa mer översiktligt. Jag väljer även att inte redovisa för hela Honneths erkännandeteori. Jag syftar särskilt på implikationerna av missaktning som grund för en kamp för erkännande. Intervjuerna har genomförts i Malmö, Lund och Helsingborg där SHK genomför sitt informationsprogram till arabiska nyanlända flyktingar.⁹

⁹ Det finns idag fyra knutpunkter i Skåne; Malmö, Helsingborg, Lund och Kristianstad.

2. Tidigare forskning

Begreppet erkännande introducerades först av filosoferna Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) och Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831). Fichtes användning av begreppet var i en rättsfilosofisk kontext. Han argumenterade för hur individer för att kunna bli behandlade som en fri och egen person krävs att man inskränker sin egen frihet, att man sätter gränser för sitt eget intresse, för att på så vis möjliggöra den andres fria handlande. Genom att detsamma krävs av motparten etableras ett ömsesidigt erkännande. Detta rättsförhållande, menade Fichte, gör det möjligt för människor att samexistera utan att den ena inskränker på den andres frihet (Heidegren 2009: 14). Med Hegels användning av begreppet fick det fler dimensioner och frigjordes genom Hegel från den rättsliga kontext Fichte satt upp. I hans verk berör han erkännande framför allt i relation till kärleksrelationer och i framväxten av en samhällelig solidaritet. Han utvecklar begreppet om ömsesidigt erkännande och vikten därav; en ömsesidig bekräftelse för att få tillstånd ett positivt utbyte och relation (ibid: 15). Även George Herbert Mead (1862-1931) har varit viktig för att utveckla teoribildningen. Trots att Mead inte direkt berör begreppet erkännande så berör han en viktig aspekt i den; om hur individer utvecklar en personlig identitet. Mead menar att det endast är i samspel med andra som framväxten av en personlig identitet är möjligt då man internaliserar den bild av en själv som man upplever omgivningen betraktar (ibid: 16). Man ser sig själv så som andra ser en.

Men det är framför allt sedan Charles Taylors *The politics of recognition* och Axel Honneths *Kampf um Anerkennung*, båda arbeten från 1992, som temat erkännande och missaktning blivit explicit framträdande inom det samhällsvetenskapliga och socialfilosofiska fälten. Taylor belyser erkännande utifrån olika minoritetsgruppers krav på erkännande och de utmaningar som det mångkulturella samhället måste hantera när det gäller rättighetskrav från minoritetsgrupper; för sin särart och lika värde. Fastän Taylors bidrag till ämnet är av stor vikt anser jag att Honneths bidrag bättre passar mitt syfte. Skälet till mitt val är för det första att Honneths bidrag inom ämnet är betydligt mer omfattande. För det andra intresserar jag mig i denna uppsats inte främst på grupp-specifika rättigheter och färdigartikulerade krav på erkännande. Jag använder istället begreppet framför allt som ett analysverktyg för att, som tidigare sagts, undersöka subjektiva och individuella upplevelser av erkännande inom en specifikt avgränsad kontext, i detta fall etableringen för nyanlända flyktingar. Fastän begreppet erkännande som sådant inte ryms inom en entydig teori finns det en konsensus

kring att erkännande är ett mänskligt behov och nödvändigt för individers välmående och utvecklande av en egen positiv identitet. Att det är genom relationer vi lär oss se oss själva och varigenom utveckling och underhåll av en persons identitet sker. Utvecklandet av en egen identitet ses således som intersubjektiv; den kommer inte tillstånd inifrån som ett givet tillstånd, utan den skapas och formas ständigt i samspel med andra. Huruvida vi erhåller socialt erkännande eller inte har därmed påverkan på vår identitet och slutligen vår välmående. Det är även just dessa utgångspunkter som jag framhåller som centralt i förståelsen av erkännande och som senare beskrivs under teoriavsnittet i kapitel 4 då jag redogör för Honneths erkännandeformer. Men erkännande berör inte enbart individens självrelation, utan är viktiga inslag i all social interaktion och i att bygga förtroende och tillit till andra. Erkännande verkar således på flera nivåer och berör individer på såväl en mikro- som på en makronivå och inverkar på relationen mellan individ och samhället i stort. Erkännandeteori kan följaktligen vara givande att tillämpa på relationer där människor med skilda erfarenheter och bakgrunder interagerar och där det råder, som i detta fall med etableringsprogrammen, en ojämn maktbalans. Trots dess relevans är det svårt att finna exempel på hur begreppet erkännande har använts i praktiken, inte desto mindre för att analysera flyktingars upplevelser av att etablera sig i ett nytt samhälle. I teoriavsnittet kompletterar jag Honneths erkännandeformer med annan teori om flyktingprocessen och dess påverkan på individen. I syfte att använda erkännandeformerna som analysverktyg har begreppen, som tidigare sagts, även operationaliserats. Denna operationalisering återfinns också i teoriavsnittet.

3. Etableringsreformen

Under följande avsnitt presenteras en översiktlig bild av etableringsprogrammets utformning och syftet med etableringsreformen.

Etableringsreformen trädde i kraft den 1 december 2010 (lag 2010:197). Med reformen, *Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd* fick Arbetsförmedlingen ta över det samordnande ansvaret från kommunerna i syfte att påskynda och underlätta vissa nyanlända flyktingars¹⁰ etablering i arbetslivet. Arbetslinjen blev dominerande i mottagandet av nyanlända (Arbetsförmedlingen 2012). Reformen ska effektivisera samarbetet mellan olika myndigheter för att förenkla och snabba upp för de nyanlända att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingens roll är b.l.a. att tillsammans med den nyanlände ta fram en etableringsplan med insatser som utgår från den enskildes behov och förutsättningar (dvs. utbildningsbakgrund, arbetslivserfarenhet, hälsotillstånd m.m.) men även utgöra ett stöd och vara pådrivande i förhållande till andra parter inom etableringen. Den nyanlände ska medverka aktivt i uträttandet av planen¹¹, som ska vara upprättad inom två månader från det datum individen erhållit uppehållstillstånd, och sträcka sig som längst i 24 månader. De aktiviteter som ingår i en etableringsplan ska motsvara en sysselsättning på heltid, 40 timmar per vecka, och ska som minst innehålla insatserna svenskundervisning för invandrare (SFI), samhällsorientering (SO) och arbetsförberedande insatser och/eller arbetsmarknadspolitiska program (ibid). Kommunerna ansvarar för insatserna SFI och SO som koordineras med övriga insatser av Arbetsförmedlingen. Deltagande i programmet ger rätt till ekonomisk ersättning som är avsedd att täcka normala levnadsomkostnader. Inför reformen framhövs det hur etableringsreformen skulle leda till ökad egenmakt och nivå- och individanpassning. Så här skrev till exempel integrationsminister Erik Ullenhag i DN Debatt inför etableringsreformen 2010: ”Den etableringsreform, som träder i kraft den 1 december i år, bryter med omhändertagandementaliteten och är tydligt inriktad på att den nyanlända snabbt ska få jobb och lära sig svenska.” Vidare säger han: ”Politiken har inte varit tillräckligt individuellt

¹⁰ Lagen gäller nyanlända flyktingar som är i arbetsför ålder (20-64 år) samt nyanlända ungdomar i åldern 18-19 år med uppehållstillstånd som flyktingar eller skyddsbehövande och som saknar föräldrar i Sverige. Lagen avser även anhörig som ansökt om uppehållstillstånd om detta sker inom två år från det att personen som han eller hon har anknytning till togs emot i en kommun (Arbetsförmedlingen 2012).

¹¹ Se t.ex. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/59/89/b00c02ea.pdf>

anpassad utan har i stället formats utifrån att alla som invandrar har haft behov av samma stöd” (DN 2010). I propositionen (Prop. 2009/10:60: 35) till etableringsreformen lyfter man också fram detta och menar att det ska leda till ett ”individperspektiv i stället för myndighetsperspektiv”. Vilket man säger ska uppnås bl.a. genom inträdet av en ny aktör; etableringslotsar.

Etableringslotsen, en privat aktör som kan verka i form av bl.a. ett företag eller idéburen organisation, ska fungera som en länk och nätverk mellan den nyanlända och arbetsmarknaden. Men uppdraget är tänkt att vara bredare än så, lotsen ” kommer att ha den huvudsakliga kontakten med den nyanlända och ska stödja individen utifrån hela dennes livssituation.” (ibid: 76). Vidare bör lotsen ” vara stödjande och pådrivande i förhållande till den nyanlände. I detta syfte behöver lotsen beakta den nyanländes hela situation, dvs. familjesituation, behov av hälso- och sjukvård, bostadssituation m.m. Lotsen bör även se till att den nyanlände får information så att han eller hon kan fatta relevanta beslut för sin framtid.” (ibid: 77).

Lotsen ska träffa sina deltagare i minst 3 timmar i månaden, varav 2 timmar ska bestå av individuella möten. Lotsen ska själv avgöra sin roll: ”den föreslagna lagen [...] reglerar därför inte hur lotsen ska arbeta eller exakt vilken roll lotsen ska ha: arbetsförmedlare eller coach. Det bör lotsen själv avgöra i det enskilda fallet.” (Prop. 2009/10:60: 76). Ersättningen till etableringslotsar är dock beroende av hur väl de lyckas bidra till att den nyanlände kommer i arbete och de har därmed ett tydligt incitament till att uppfylla detta mål.

4. Erkännande

Jag kommer i följande avsnitt ge en översiktlig beskrivning av Axel Honneths erkännandeteori för att senare under underrubrikerna gå in på de olika erkännandeformerna mer i detalj.

Enligt socialfilosofen Axel Honneth (1995), som bygger sin teori på bl.a. Hegel (1807;1821) och Mead (1934), är utvecklandet av en positiv personlig identitet och självrelation, som i någon mån innebär att kunna ”bejaka sig själv och det liv man lever”, en förutsättning för att känna välmående och förverkliga egna önskningar och livsplaner (Heidegren 2009: 28; Honneth 1995). För att uppnå detta förutsätter det ett tredimensionellt erkännande, vilket endast kan erhållas i samspel med andra människor. Den första dimensionen handlar om att mötas av kärlek och omsorg i sina *primärrelationer* (t.ex. familj, föräldrar och vänskap). Detta omfattar den grundläggande tryggheten rörande värdet av ens egna behov. Om man möts av denna form av kärlek så utvecklas ett grundläggande självförtroende hos individen. Den andra dimensionen handlar om att uppnå ett *rättsligt erkännande*, dvs. att bemötas med en grundläggande respekt och erkännas som en fullvärdig rättsperson och medborgare, vilket sammankopplas med självaktning. Självaktning innebär att individen är medveten om att denne är ett moraliskt tillräkneligt subjekt. Den tredje formen av erkännande innebär att få *social uppskattning* vilket innebär att individen bejakas och blir erkänd i sin individualitet, för den man är eller vad man gör, vilket i sin tur kopplas samman med individens självuppskattning (ibid: 122). Självuppskattning innebär att man är medveten om att man besitter egenskaper som erkänns som värdefulla av andra. Om detta tredimensionella erkännande tillfredsställs så möjliggör detta för en identitet grundad i en positiv självrelation.

Om man istället för erkännande möts med missaktning så kan den positiva självrelationen enligt Honneth skadas (Heidegren 2009: 28-33). Missaktning, en form av negativt- eller icke-erkännande, innebär ett avvisande av förväntningar på erkännande som skadar individens självbild. Något som i förlängningen hotar individens möjligheter att delta i samhället som en likvärdig medborgare (Stretmo och Melander 2013: 116). Missaktning kan orsaka psykiskt lidande och ge upphov till känslor så som skam, vrede och frustration. De tre formerna av

missaktning, vilka är motsatsen till de erkännandeformer som tidigare beskrivits, är *våldförande, rättsberövande och förnedring*.¹²

Som nyanländ befinner man sig i en form av underordnad- och beroendeställning. Man har kommit till ett nytt land, där det råder ett specifikt, hitintills okänt, system som man är mer eller mindre tvungen att anpassa sig till. Inte minst gäller detta när det som i fallet för deltagarna i etableringsprogrammen är kopplat till en ekonomisk försörjning. I interaktionen med handläggare och företrädare för olika verksamheter representerar individen enbart sig själv medan den andra parten företräder ett etablerat system. Relationen mellan en nyanländ flykting och en myndighetsföreträdare kan därmed beskrivas som synnerligen ojämlig utifrån att, för att låna en term av Norbert Elias (1999), den ena parten utgör den etablerade, i det här fallet myndighetsföreträdaren, och den andra en outsider. Begrepp som erkännande och missaktning kan därför vara användbara och fungera som intressanta ingångar i en tolkning av det interrelationella mötet mellan myndighetssystem och nyanländ flykting. Vidare är begreppen relevanta ur ett integrationsperspektiv genom sambandet mellan välmående och omgivningens bemötande. Erkännande har påverkan på individens möjligheter att delta i samhället och är med Heidegrens ord, ”en social mekanism som genererar social integration och tillika ett medium varigenom social integration upprätthålls” (2009: 8).

Jag kommer under följande underrubriker (4.1, 4.2 samt 4.3) att redogöra för hur begreppet erkännande, och dess motsats missaktning, kan vara relevant för att förstå de särskilda utmaningar man som flykting kan ställas inför. Diskussionen är indelad utifrån Honneths tre olika erkännandeformer. Underrubrikerna avslutas med en sammanfattning av centrala antaganden inom de olika erkännandeformerna och utifrån dessa presenteras fokusområden vilka utgör grunden för intervjufrågorna och således min operationalisering.

4.1. Primärrelationer

Det kärleksmässiga band som återfinns i en individs primärrelationer ses ofta som villkorlös och utgör ett förhållande där utrymme för omsorg, omtanke och fostran ges. Honneth menar att reproduktionen av socialt liv grundar sig i ömsesidigt erkännande och att det är genom kärleksrelationer som denna grund läggs, då det “prepares the ground for a type of

¹² Dessa diskuteras närmare under de följande underrubrikerna och återfinns under tillhörande erkännandeform.

relationship-to-self in which subjects mutually acquire basic confidence in themselves, it is both conceptually and genetically prior to every other form of reciprocal recognition” (Honneth 1995: 107). Genom primärrelationer lyckas man utveckla det grundläggande *självförtroende* som är nödvändigt för en positiv självrelation. Ett självförtroende som möjliggör uttryck av *individuella behov* och önskemål utan rädsla för att försummas eller överges. Det utvecklar en grundläggande *trygghet* hos individen genom en tilltro till den emotionella bindningens varaktighet; att man har kärlek och att denna kommer att fortbestå. Genom denna känsla av närhet vågar man även ta distans, då utvecklandet av en grundläggande trygghet och självförtroende möjliggör skapandet av en egen identitet som "på sikt möjliggör förverkligandet av egna livsplaner" (Heidegren 2009: 29).

Honneth lyfter fram begreppet våldförande som motsatsen till den kärlek och självförtroende som utvecklas i primärrelationer (Honneth 1995: 132-133). Det mest grundläggande sättet att kränka en person är att rikta våld mot en individs kropp. Detta då ”varje försök att vinna kontroll över en persons kropp mot hennes eller hans vilja innebär en genomgripande förnedring och påverkar personens inställning till sig själv” (Bohlin 2001: 100). Fysiskt våld, i form av till exempel tortyr eller sexuella övergrepp, orsakar inte bara en fysisk smärta, utan kan ha en betydligt mer långtgående effekt i form av en känsla av försvarslöshet, otrygghet och att vara utlämnad. Den yttersta effekten av både fysiskt och psykiskt våld är att individens grundläggande självförtroende och tillit till en själv och omvärlden bryts ner (Honneth 1995: 132-133).

Många av de som söker sig till Sverige bär på någon form av traumatiska upplevelser. Enligt en undersökning genomförd av FN:s flyktingorgan UNHCR framhåller 48 procent av de som söker asyl i Sverige att de utsatts för tortyr eller annat fysiskt och/eller sexuellt våld (Feijen och Frennmark 2011). Enligt Röda Korsets vårdenhet lider 30 procent av flyktingar och skyddsbehövande som har fått permanent uppehållstillstånd i Sverige av krigs- och tortyrskador i sådan omfattning att de är i behov av anpassat stöd i sin etablering (Röda Korset 2013: 12). I samma undersökning genomförd av Röda Korset, där man tillfrågat frivilliga och anställda inom sin organisation som jobbar med nyanlända flyktingar i Sverige angående deras uppfattning av etableringsinsatsernas utformning, lyfts det återkommande fram synpunkter på brister med hänsyn till individens bästa. Framför allt är det individers tidigare erfarenheter och hälsotillstånd som uppges inte bejakas tillräckligt. I rapporten skriver man att flera av de tillfrågade inom Röda Korset ”uttrycker oro över det man uppfattar som en

ny hårdare attityd gentemot migranter. Man menar att allt högre krav ställs på människor som kommer hit, oavsett vilka erfarenheter de bär på och hur deras hälsotillstånd ser ut” (ibid: 11). Enligt undersökningen beskriver både frivilliga och tjänstemän inom Röda Korset att ”etableringssystemet präglas av ett effektivitetstänkande som inte är anpassat för människor som bär på trauman” (ibid: 12).

Enligt psykologen Enrique Bustos (1995) innebär flykten till ett annat land något som kan betecknas med migrationskris. De förluster man tvingas erfar, menar han, utgör ett angrepp mot en individs identitet. Detta då identitetskänslan vidmakthålls genom social interaktion och upplevelsen av ”samhörighet, kontinuitet och ömsesidighet är nödvändig för bevarandet och utvecklandet av självet” (Bohlin 2001: 34). Som flykting innebär det att en stor del, om inte alla, av de människor som tidigare funnits i ens liv och påverkat utvecklandet av ens egen identitet inte längre finns kvar. För att tala med Franzéns ord (2001: 77) innebär det att man förlorar alla sina mänskliga speglar och därmed att man efterhand kan bli osäker på hur man faktiskt ser ut. Forskning gällande migrationsprocessen förevisar också hur ”de förluster man gör som flykting aktualisera[r] ursprungliga känslor av övergivenhet, utanförskap och direkta hot mot ens fysiska eller psykiska integritet” (Bohlin 2001: 100). Man tvingas bryta upp med en invand miljö och hela ens tidigare tillvaro som man, i olika utsträckning, har starka band till. Förlusten av vänner, släkt och familj, ens sociala kapital, är ofta förödande. Enligt Emmelin och Eriksson (2012: 5) omfattar socialt kapital ”våra möjligheter att delta i samhällslivet och graden av social samhörighet i vår närmiljö, något som har stor betydelse för vår upplevda och mentala hälsa, både på individ- och samhällsnivå”. De nätverk och stöd man har som individ har verkan på ens inflytande och deltagande i samhällslivet. Det har även betydelse för människors förväntningar på vad de faktiskt kan uppnå och sätter upp ”normer för ömsesidighet och tillit mellan människor” (ibid: 11). Avsaknaden av trygga och stabila relationer kan tänkas påverka det självförtroende som byggs upp i primärrelationer och som lägger grunden till utvecklandet av en egen identitet. Utan en grundläggande trygghet till ens omgivning, skadas troligen inte endast förtroendet för omgivningen utan även för självet. Innebörden blir att den positiva självrelation som grundläggs i primärrelationer, och som möjliggör en att se och uttrycka individuella önskemål utan rädsla för att försummas, hotas. Vilket i sin tur innebär ett hot mot möjligheten av strävandet efter en egen, individuell, livsplan och att känna delaktighet i samhället.

4.1.1. Operationalisering av erkännande i primärrelationer

Man kan urskilja följande centrala begrepp: *grundläggande trygghet, uttryck för individuella behov, självförtroende*.

Eftersom den trygghet som uppnås via kärlek i primärrelationer kan antas utsättas för hot för många flyktingar genom olika former av övergrepp och förluster, finns det goda skäl att förmoda att det finns ett behov av att denna trygghet återförsäkras och att behov av att bearbeta negativa effekter av missaktning ofta kan föreligga. Jag försöker därför i intervjupersonernas berättelser fånga upp om det framkommer att de tidigare genomgått svåra och traumatiska upplevelser och huruvida de får stöd i att hantera detta¹³. Frågor ställs angående om de upplever att hänsyn tas till deras allmänna hälsotillstånd; om de t.ex. upplever att deras etableringsplan anpassats efter det och om de vid behov har haft möjlighet att prata med t.ex. kuratorer eller andra med möjlighet att ge ett psykosocialt stöd¹⁴. Vidare, eftersom möjligheten att uttrycka sina önskemål och behov, enligt Honneth är en nödvändighet för att uppnå självrealisering och sträva efter egna mål, undersöker jag huruvida nyanlända upplever att de har någon att vända sig till om de stöter på problem inom etableringen och i vardagen överlag, inkluderat vilket socialt kapital de upplever sig ha. Då lotsen är tänkt att delvis fylla en sådan funktion, dvs. att fungera som ett socialt stöd, kommer jag även se närmare på huruvida intervjupersonerna upplever detta. Som tidigare nämnts anges det i propositionen (1997/98:16: 77) att lotsen ska: ”beakta den nyanländes hela situation, dvs. familjesituation, behov av hälso- och sjukvård, bostadssituation m.m. Lotsen bör även se till att den nyanlände får information så att han eller hon kan fatta relevanta beslut för sin framtid”.

4.2. Rättsligt erkännande

Honneth skriver: ”In being legally recognized, one is now respected with regard not only to the abstract capacity to orient oneself vis-à-vis moral norms, but also to the concrete human

¹³ Då detta är etiskt känsligt, ställer jag inga direkta frågor som berör ämnet. Jag försöker istället fånga upp detta i intervjupersonernas berättelser och då de själva, självmant, tar upp det.

¹⁴ Enligt förordningen ”Om etableringssamtal och etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare” (2010:409) står det i paragraf 4 att: ”Vid utformningen av planen ska hänsyn tas till den nyanländes familjesituation och hälsa”, det är därför intressant att undersöka om det förhåller sig på detta vis. Man skriver även i propositionen (se prop. 1997/98:16: 67) att ”Kommunerna bör i anslutning till introduktionsprogrammet uppmärksamma nyanländas hälsoproblem och vid behov ta initiativ till rehabiliterande insatser”.

feature that one deserves the social standard of living necessary for this." (Honneth 1995:117). Rättsligt erkännande handlar alltså för Honneth om ett erkännande av en individs *moraliska tillräknelighet*, dvs. att de besitter förmågan att självständigt och rationellt överväga olika handlingsalternativ enligt moraliska giltighetskrav och rådande normer. Det är ett bevis på en individs värde; att man är värdig vissa rättigheter och de privilegier som medföljs av detta. Å andra sidan, om man fråntas eller inte erhåller rättsligt erkännande har man inte samma möjlighet till *självbestämmande* och anses inte vara berättigad samma rättigheter, privilegier och ultimt samma moraliska värde. Detta då effekten av att inte få rättsligt erkännande inte endast begränsar individens självbestämmande utan även ger upphov till känslan av att inte erhålla "the status of a full-fledged partner to integration, equally endowed with moral rights" (Honneth 1995:133). Att förnekas rättsligt erkännande, att uppleva rättsberövande, ger enligt Honneth upphov till en känsla av förlorad självrespekt och möjlighet att se sig själv som en bland andra.

Genom ett rättsligt erkännande finns det förutsättning för att respektera, och akta, sig själv. Det specifika innehållet i dessa rättigheter och vem de tillfaller skiftar dock beroende på historiskt sammanhang. I traditionella samhällen var individens rättigheter ofta knuten till dennes sociala status och det fanns ett tydligt samband mellan den sociala uppskattning en individ erhöll och de rättigheter som tillkom denna (Heidegren 2009: 29). I moderna samhällen är erkännandet däremot av universell karaktär och avser individens *lika värde*, och erhålls just ur egenskapen av att vara en individ.

Dessa grundläggande rättigheter är hotade för många flyktingar, i synnerhet politiska flyktingar. Många har tvingats lämna ofta auktoritära system eller samhällssystem präglade av politiskt oro, där man saknat grundläggande fri- och rättigheter. I Sverige får man efterhand tillgång till samtliga formella medborgerliga rättigheter. Det faktum att man formellt har samma medborgerligare rättigheter som personer som är födda i Sverige har innebär det inte att man de facto kan, eller upplever sig kunna, utnyttja dessa rättigheter på samma nivå. Diskriminering förekommer bl.a. på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och i vardagslivet (Se t.ex. Reyes och Wingborg 2002; Mattsson 2005; SOU 2004:48; Ahmed & Ekberg 2009) och leder till ojämlika förutsättningar att styra över sin livssituation och känna delaktighet i samhället.

Ett upplevt utanförskap och känslan av stå inför ojämlika förutsättningar kan ofta medföra en stark personlig frustration. Särskilt gäller detta när människors förhoppningar och förväntningar på livet inte överensstämmer med deras verklighet eller då de tvingas ge upp sitt livsprojekt. Så är fallet för många flyktingar som tvingas lämna hela sin tillvaro bakom sig. Abrahamsson (2012: 12) beskriver hur en skillnad mellan behov och vad som är faktiskt möjligt att uppnå skapar ”frustrationsgap och känslor av orättvisor”. Vidare visar forskning¹⁵ på hur detta istället för utgöra drivkrafter och *en kamp för erkännande* ofta kan förvandlas till en individuell skuldbeläggning och undertryckta känslor av skam och skuld. Enligt Abrahamsson ökar denna individuella skuldbeläggning ”när människor utsätts för olika typer av förtäckt och svårpåvisbar diskriminering” (Abrahamsson 2012: 12).

4.2.1. Operationalisering av rättsligt erkännande

Centrala begrepp: *moralisk tillräknelighet, självbestämmande* och *lika värde*.

Som beskrivits ovan så innebär att vara erkänd som rättsperson att man är en individ bärande på rättigheter, vilket bekräftar dennas universella värde och ställning som en självständig och rationellt handlande person.

Jag väljer att utvidga begreppet, och inte endast fokusera på erkännande i dess rent rättsliga form, utan även på vad denna erkännandeform kan sägas innebära i en bredare mening, framför allt med avseende på självbestämmande. Jag ämnar därför ställa frågor gällande deltagarnas upplevelser av autonomi och kunna påverka etableringens utformning, t.ex. under upprättandet av etableringsplaner och i mötet med etableringslotsen. Jag undersöker även hur intervjupersonerna upplevt sig bli behandlade i mötet med de olika aktörerna inom etableringen. Exempelvis genom att se huruvida de upplever sig bli betraktade som kapabla att fatta rationella beslut och om de på något vis upplever ett slags omyndigförklarande. Detta gör jag dels då ökad egenmakt är ett uttalat mål för etableringsreformen¹⁶ och dels för att, som tidigare beskrivits, möjligheten till självständighet och självbestämmande är viktigt för individers självbild. Vikten av detta är något som belyses av Anderson i förordet till Honneths bok: "What we owe to every person is the recognition of and respect for his or her status as an agent capable of acting on the basis of reasons, as the autonomous author of the political and moral laws to which he or she is subject." (i Honneth 1995: xv).

¹⁵ Se t.ex. Scheff & Retzinger 2001

¹⁶ Se Prop. 2009/10:60

Jag avser även ställa frågor som berör huruvida intervjupersonerna upplever sig ha samma möjligheter som andra människor i Sverige. Enligt Migrant Integration Policy Index (MIPEX), vilket jämför politiken för nyanlända invandrare mellan olika länder, har nyanlända i Sverige goda möjligheter att verka på samma villkor som andra invånare. Även om svensk lagstiftning och integrationspolitik fastslår alla människors rätt till lika möjligheter så är det inte säkert att detta upplevs i praktiken.

4.3. Social uppskattning

Den tredje formen av erkännande, social uppskattning, handlar i motsats till rättsförhållandet (som ska gälla generellt och på lika villkor) kring de egenskaper och kvalitéer som är unika hos den enskilda individen. Den socialt uppskattade är erkänd i sin *individualitet*.

Att erhålla social uppskattning innebär att uppmuntras och värdesätts och att i sin livsform bejakas av andra. Vad som uppfattas och anses värdefullt skiljer sig beroende på tid och sammanhang. Egenskaper värderas i en hierarkisk ordning. Hur mycket, eller hur lite, social uppskattning man åtnjuter är således beroende dels av vilka kvalitéer och förmågor individen besitter och dels hur dessa egenskaper passar in i det rådande sociala systemet. Denna form av erkännande skapar förutsättning för självuppskattning, en positiv självrelation och ett positivt identitetsskapande (Heidegren 2009: 31).

Motsatsen är i form av missaktning *förnedring* eller *kränkning*. Innebörden är att individen istället för att få uppskattning för sina individuella kvalitéer upplever en nedvärdering av dessa med ett lågt eller inget tillskrivet socialt värde. Att berövas ett erkännande i form av social uppskattning bryter ner individens självuppskattning och kan som konsekvens få negativa känsloreaktioner såsom exempelvis skam, indignation, frustration eller vrede (Honneth 1995).

I en ny samhällskultur står man inför särskilda utmaningar såsom exempelvis att betraktas som annorlunda av omgivningen, vilket ofta är förbundet med negativa och stereotypa associationer. Man är inte längre känd utifrån den sociala position man tidigare haft gällande exempelvis yrke, sociala resurser och grupptillhörighet utan behöver bygga upp en social position från början. Detta kan innebära en diskvalificeringsprocess, där exempelvis tidigare utbildning och yrkeserfarenhet inte erkänns utan måste skaffas på nytt. En sådan reell eller

upplevd statusförlust kan ha avgörande och negativ påverkan på individers välmående och hälsa (se t.ex. Akhvan 2007). Att olika former av förluster dessutom inträffar simultant förstärker de negativa effekterna och gör bearbetningen av förlusterna ännu svårare parallellt med att man snabbt ska skapa förutsättningar för en ny tillvaro. En attraktivitet på en arbetsmarknad kräver att kunskaper, erfarenheter och förmågor kan förmedlas och ofta också sociala nätverk. Etablerandet av sociala nätverk samt en positionering på arbetsmarknaden måste dessutom ske på ett språk som ännu inte behärskas. Om man i samband med allt detta upplever att kunskaper och erfarenheter inte erkänns och tillskrivs ett värde, det vil säga att man inte bejakas utifrån den man är, får det sannolikt negativa effekter på självförtroendet och möjligheten till en positiv etablering och delaktighet i den nya miljön.

4.3.1. Operationalisering av social uppskattning

Centrala begrepp: *Individualitet, självrealisering och social uppskattning.*

Utifrån ovanstående beskrivning av social uppskattning undersöker jag huruvida intervjupersonerna kan sägas bli bekräftade i sin individualitet; dvs. för dess individuella förmågor och kompetenser. Exempel på det som undersöks är huruvida intervjupersonerna upplever att hänsyn tas till tidigare utbildning/arbetslivserfarenhet samt vilka förhoppningar om framtiden och framtida arbetsmöjligheter som skapas (självrealisering).

I propositionen (Prop. 2009/10:60: 36) står det att: ”Genom att utgå från individens kunskaper och erfarenheter skapas en effektiv etableringskedja. [...] Efter uppehållstillstånd fördjupas kartläggningen genom etableringssamtal och läggs till grund för såväl bosättning som individuellt anpassade insatser”. Det står alltså klart att man inom etableringen ska ta hänsyn till individens kunskaper och erfarenheter och utifrån detta ta fram individuellt anpassade insatser. Det är därför angeläget att se om man i intervjupersonernas berättelser kan urskilja att de upplever att deras tidigare erfarenheter värdesätts och huruvida de inom ramen för etableringen har känt att deras etableringsplan anpassats efter deras bakgrund och erfarenheter och om utrymme getts för individuellt anpassade insatser. Jag kommer även undersöka om man i intervjupersonernas berättelser kan utläsa några indikationer på att de upplevt statusförlust, vilket kan ses som ett angrepp mot ens individualitet (Bustos 1995).

5. Analys och slutsatser

Här presenteras resultatet från intervjuerna. Texten är återigen indelat utefter Honneths tre erkännandeformer med fokus på att lyfta fram de fokusområden och centrala begrepp (står i *kursivt*) som tidigare presenterats inom operationaliseringsavsnitten 4.11, 4.21 och 4.31.

Intervjupersonerna är kodade utifrån kön där M = Man och K = Kvinna; samt huruvida de har familj/nära relationer i landet, där E = ensam och F= familj/nära relationer och slutligen efter utbildningsnivå där 1= förgymnasial utbildning, 2= gymnasieutbildning, 3 = eftergymnasial utbildning. En högutbildad kvinna med familj i Sverige kommer därför klassas som KF3; K för kvinna, F för familj och 3 för hög utbildning. Eftersom intervjupersonerna är relativt få, innebär detta att alla intervjupersoner fått ett unikt id.

5.1. Primärrelationer

Som tidigare diskuterats under avsnitt 4.11 fokuserar jag på att lyfta fram aspekter kring huruvida intervjupersonerna upplever ett stöd inom etableringen och att hänsyn tas utifrån deras allmänna hälsotillstånd inom etableringen (*grundläggande trygghet*), vilket socialt kapital de upplever sig ha i Sverige samt om de allmänt upplever sig ha någon att vända sig till vid behov av stöd i vardagen (*uttryck för individuella behov och självförtroende*).

Under intervjuerna framkommer det att flera känner sig både ensamma och isolerade. En säger till exempel: ”*Vi som kommer hit känner oss väldigt ensamma och jag är en av vad dem, man blir väldigt deprimerad*”. Vidare: ”*Det är väldigt svårt för mig. Jag kommer från ett land där jag hade 2000 vänner till att komma hit och inte hitta någon.*” (ME1). Några (3/7) uppger sig ha flyttat från mindre orter till, eller i närheten av, större orter för att få bukt med ensamhet och isolering men upplever trots detta samma sak och en svårighet i att interagera med svenskar. De finner det också svårt att etablera rutiner utanför etableringen.

Allra mest drabbade av ensamheten verkar de som saknar familj i landet vara. Känslan av att stå utanför samhället och uppleva ett utanförskap framstår som störst hos de två intervjupersoner som haft en lång väntan på att få ett uppehållstillstånd. De beskriver en tillvaro av utanförskap och passivisering som följd av de begränsade möjligheter man som asylsökande har, vilket ser ut att ha påverkat deras tilltro till- och förhoppningar om

framtiden. Trots att en av dem är relativt ung, knappt 30, känner hon att hennes förhoppningar gått förlorade och uttrycker att det är *"en känsla inifrån [...] alla mina framtidsplaner och idéer har försvunnit"* (KF2).

Trots genomgående uttryck av ensamhet och utanförskap är de intervjuade överlag positivt inställda till de personer de stöter på inom etableringen. Mellan raderna kan man dock hos några skönja att de i vissa avseenden inte har förväntningar på att hänsyn borde tas till deras psykiska hälsa och mående. Istället framkommer en form av individuell skuldbeläggning uttryckt i citatet *"Det är inte fel på systemet i sig, det är fel på oss. Vi bär på många traumatiska minnen. De finns alltid med"* (ME2). Samtidigt som det framgår att denna intervjuperson har problem med att tillgodogöra sig etableringen på grund av tidigare traumatiska erfarenheter, påpekar han att felet ligger hos honom och att det inte är fel på systemet. Detta kan förstås i relation till Honneths teori om det självförtroende som utvecklas i primärrelationer och som möjliggör uttryckandet av behov, men som kan skadas av olika former av missaktning. Då flera intervjupersoner, möjligen alla, tidigare i hemländerna fått sina rättigheter förringade på olika vis, är det möjligt att det påverkar deras nuvarande förväntningar. Som en intervjuperson uttrycker: *"Jag begär inget särskilt, jag vill bara leva. Jag har inte registrerat mig någonstans, på vårdcentralen eller annat. Jag har inte frågat efter någonting. Vi har våra rättigheter men jag vill inte begära någonting"* (ME1).

Det framgår att flera är i behov av stöd för att kunna bearbeta tidigare traumatiska upplevelser. En av de intervjuade säger t.ex. *"Vi sitter här [inom de olika insatserna i etableringsprogrammen, min anm.] men våra tankar är någon annanstans"* (KF2) och vidare att *"allt är egentligen lätt, men eftersom det är svårt att fokusera blir det jobbigt att hänga med"*. En annan intervjuperson (ME1), som på egen hand lyckats få ett jobb och jobbar 8 timmar om dagen parallellt med att delta i etableringen, berättar att han förväntande sig att ett jobb skulle hjälpa honom *"att vara tillfredsställd, lugn och känna trygghet"*. Men så blev det inte, berättar han; *"Varje dag så dör flera av mina vänner på grund av kriget där. Jag måste komma ur den här negativa spiralen och tänka på annat, men jag vet inte hur. Jag trodde att jobbet skulle hjälpa mig komma ur den, men det har det inte gjort. Det har förbättrat min ekonomiska situation lite, men inte hur jag mår"*. Vidare ger han som svar på frågan om han känner att han kan få stöd inom etableringen, med: *"Nej, egentligen finns inte den här tiden så att de kan offra sig för att lyssna på vad vi har på hjärtat. Även om läraren här [inom SO, min anm.] är snäll egentligen så har hon tyvärr inte tid för att sätta sig ner och prata"* (ME1).

En annan intervjuperson berättar dock hur både hennes handläggare på arbetsförmedlingen och lotsen uppmärksammat när hon inte mår bra och försökt ge henne stöd i detta. De uppmanade henne även att prata med en kurator. Fastän hon var initialt glad när hon skulle påbörja etableringen beskriver hon att hennes långa väntan på uppehållstillstånd och passivisering som följde av detta, gjorde att omställningen att gå från att inte göra något till att plötsligt ha ett fullt schema att följa varit väldigt stressande. Hon berättar: "*Jag var tårögd när jag pratade med henne [lotsen, min anm.]. [...] Jag har inte gjort något nyttigt eller lyckats med något under dessa år [i väntan på uppehållstillstånd, min anm.]. [...] Hon berättade för mig att jag är ambitiös och att hon vet att jag vill uppnå och lyckas med något. Hon sa även att det är många andra som är i en liknande situation*" (KF2). Det emotionella stödet hon har fått av såväl etableringshandläggaren på Arbetsförmedlingen som etableringslotsen uppper hon varit viktigt och att hon annars inte haft någon annan att vända sig till.

Flertalet av de intervjuade upplever dock inte att de fått ett liknande stöd som i exemplet ovan. Allra mest kritiska är flera av intervjupersonerna mot etableringslotsen. En av dem sa till exempel: "*Ska jag var uppriktig så förväntar jag inte mig mycket stöd av henne, för det jag vill ha hjälp med. Jag vill plugga intensivt, göra praktik, men jag vet inte om hon kan hjälpa mig med detta*" (KF3). Vidare verkar hon tycka att syftet med etableringslotsen är otydlig: "*Vi har hört att de kan hjälpa oss med kontakten och papper med myndigheter, men ändå gjorde vi det själva. Min man vill också ha hjälp, för att få jobb inom vården, men vi har inte fått någon sådan*".

MF3 säger om etableringslotsen: "*Jag vill komma fram lite snabbare i livet här. Men om jag ska vara ärlig så har jag inte fått någon hjälp alls. Första dagen jag träffade lotsen talade lotsen om för mig att om någon sa att jag skulle få hjälp med praktik, jobb eller boende, så ska jag inte förvänta mig att få hjälp med det. Men tack och lov så har jag lyckats skaffa lägenhet själv. Jag har inte fått hjälp med något av lotsen.*" Ytterligare en (MF2) ifrågasätter syftet med etableringslotsar: "*Konceptet med lots är felaktigt, och lotsen har uppfattat sitt uppdrag fel. Min uppfattning är att lotsens enda kompetens är att det är en person som talar svenska, men som kan ingenting. Det är en person som är arbetslös och endast gör detta för att han saknar ett riktigt jobb*". Vid frågan om vad han går igenom med lotsen säger han: "*Det är bara telefonsamtal och det är jag som pratar*".

Det är givetvis svårt att enbart utifrån dessa intervjupersoners berättelser veta om deras förväntningar och krav på lotsarna är förenliga med vad som faktiskt är möjligt att åstadkomma. Utifrån berättelserna är det dock tydligt att de flesta inte är nöjda utan anser att lotsarna är till liten nytta och inte tillhandahåller det stöd de behöver.

Ett annat problem som lyfts fram av samtliga är svårigheten med att ordna bostad och att detta medför en känsla av ängslan och otrygghet. Två av de intervjuade uppger att det påverkar deras förmåga att koncentrera sig på etableringens olika insatser. En säger med avseende på att sakna en egen bostad: "*När man kommer hit är man redan trött så det är stressande. Man behöver trygghet. Jag har under en lång period behövt flytta [...] när ska man kunna slå sig ner och känna trygghet?*" (KE1). Vissa av de intervjuade delar lägenhet med flera andra, vissa hyr svart och någon har ett temporärt andrahandskontrakt. Endast en har ett förstahandskontrakt. Med andra ord så lever alla utom en med stor osäkert kring var de ska bo, vilket gör att de saknar en grundläggande trygghet i deras tillvaro.

5.1.1. Slutsats - erkännande i primärrelationer

Resultatet av intervjuerna leder till slutsatsen att det hos flera finns behov av att kunna bearbeta tidigare upplevelser och erfarenheter. Deras *grundläggande trygghet*, som det definieras under operationaliseringsavsnitten, ter sig således inte vara tillfredsställd. Det framstår även som att det kan finnas ett behov av att aktivt försöka motarbeta det utanförskap som intervjupersonerna ger uttryck av att uppleva. Flertalet av de intervjuade uttryckte önskemål om att komma in i sociala sammanhang och interagera mer med svenskar men att det är svårt att få ingångar för detta. De upplever även en bostadssegregation som de menar försvårar deras integration i samhället. Nästan alla saknar fast bostad vilket ger upphov till en djup grundad otrygghet. Det tycks även finnas ett behov av att se över etableringslotsarnas verksamhet, då nästan alla (5/7) deltagare är tydligt kritiska mot deras roll och funktion¹⁷. Den roll som etableringslotsar enligt propositionen och förordning ska fylla, tycks de enligt intervjupersonernas erfarenheter i flera avseenden inte leva upp till. Samtliga uttrycker dock ett behov av det stöd etableringslotsen är tänkt att utgöra. Majoriteten av de intervjuade verkar alltså inte få det stöd de behöver i vardagen eller någon att vända sig till vid behov.

¹⁷ Andra undersökningar har även gett liknade resultat (se t.ex. Länsstyrelsen 2013 och Tovatt 2013)

Avsaknaden av sociala- och stöd nätverk riskerar förhindra *uttryck för individuella behov* och *självförtroende*, vilket enligt Honneth är en nödvändighet för självrealisering.

5.2. Rättsligt erkännande

I följande avsnitt lyfts de frågeställningar som presenteras i avsnitt 4.21 fram; dvs. huruvida intervjupersonerna upplever sig vara autonoma och ha möjlighet att påverka etableringens utformning (*självbestämmande*), om de uppfattar sig bli betraktade som kompetenta och kapabla att fatta rationella beslut (*moralisk tillräknelighet*); huruvida de känner att de har samma möjligheter som andra svenskar (*lika värde*).

Flera intervjupersoner uttrycker en upplevelse av ett standardförfarande gällande bl.a. utbudet av insatser, obligatoriska moment och etableringens upplägg.¹⁸ Som beskrivits under föregående avsnitt (5.1. primärrelationer) efterfrågar intervjupersonerna en större omfattning av praktik och arbetsförberedande insatser och socialt stöd. Utöver detta efterfrågas språkundervisning med mer praktiska moment och att arbetsrelaterade insatser ska kunna ske parallellt med studier. Det verkar även finnas brister gällande information och kunskap om aktörernas ansvar och roller (framför allt när det gäller vem av Arbetsförmedlingen och etableringslotsen som har huvudansvaret gällande frågor om jobb och praktik). Till exempel svarar en intervjuperson (MF3) på frågan om vem man bör vända sig till för att diskutera jobb och praktik med: *”Ärligt talat så vet jag inte, jag tror att det är Arbetsförmedlingen. Jag vet inte om det ingår i deras ansvar eller om jag ska vänta på att jag ska kunna mer svenska. Jag vet inte vad planen är”*. Att inte veta vilken aktör man ska vända sig till är något som indirekt kan påverka egenmakten genom att man t.ex. vänder sig till fel aktör och inte får den hjälp man efterfrågar, eller om man helt enkelt låter bli för att man är osäker på vart man ska vända sig.

Många verkar dessutom ha begränsad eller ingen insyn i de egna etableringsplanerna. En av de intervjuade, KF3, säger: *”de bara lovar en massa saker, men än så länge har jag inte sett något”*. Hon upplever angående praktik och arbetsrelaterade insatser, att det bara är löften och hon ser inga konkreta tecken på att det kommer att ske. Hon tycker att etableringsinsatserna

¹⁸ Ett liknande resultat framkommer i en undersökning genomförd av Projekt UPP ”Uppföljning av etableringsinsatser i Västerbotten”, där man skriver att majoriteten av de 15 nyanlända som intervjuats upplever ”sin egenmakt som begränsad eftersom att det finns ett standardförfarande kring vilka insatser som ska utföras och i vilken omfattning” (Länsstyrelsen 2013: 20)

går i för långsam takt. Hon vill ut på arbetsmarknaden och ha möjlighet att praktisera språket. Hon säger: ”*Jag och min man, vi lär oss snabbt, vi vill jobba. Men här säger alla ‘you must be quiet, you must be slowly’. I Sverige är allt långsamt. Jag tror det är dåligt för samhället, att allt är långsamt.*” Hon säger att hon tänker kämpa för att lyckas i Sverige och att det är upp till henne att göra det. Eftersom hon i dialog med handledaren och lotsen tydligt påtalat att hon vill påbörja sådana insatser, berättar hon att det får henne att känna att hon inte riktigt har möjlighet att påverka planens utformning. Möjligtvis är det därför hon vid flera tillfällen nämnt att det är upp till henne och hennes man att ”*lyckas*” i Sverige och säger att hon behöver ”*kämpa för att få någonting och så som saker verkar kommer det också att bli så*”. I hennes fall verkar känslan av att ha ett begränsat handlingsutrymme inom etableringen motivera henne att ta saker i egna händer, men det finns en risk att den som inte känner sig delaktig blir passiverad. En intervjuperson (MF3) som berättar att han inte upplever sig varit delaktig i formuleringen av sin etableringsplan och som inte heller verkar ha särskild bra uppfattning av vad den innehåller, säger: ”*De vet bäst. De har säkert utvecklat ett program som är det bästa*”. Det framstår förvisso som att intervjupersonen har ett stort förtroende för etableringssystemet men indirekt bekräftar han att möjligheten att påverka planen är begränsad och han säger vidare: ”*oavsett vad de vill så är jag med dem*”. Betoningen ligger på vad *de vet* och vad *de vill*, istället på vilka hans individuella behov är och hur han utifrån sina egna förutsättningar bäst kan etableras i samhället.

Trots att införandet av valfrihetssystem med etableringslotsar är tänkt att öka egenmakten för de nyanlända¹⁹ framstår det utifrån deltagarnas perspektiv som att det inte gett några särskilda utslag i realiteten. Alla intervjuade påtalar att de själva har haft möjlighet att välja lots, men flera av intervjupersonerna menar att de inte kunnat göra tillräckligt informerade val och därför bett om och följt handläggarens rekommendation. I praktiken har det inneburit att närhetsprincipen då gäller dvs. att om den nyanlända inte själv fattar ett beslut får de den lots som är lokaliserad närmast, och inte nödvändigtvis en som är mest lämpat utifrån behov.

5.2.1. Slutsats – Rättsligt erkännande

Det framgår att intervjupersonerna inte upplever att de har haft möjlighet att påverka innehåll och omfattning av sina etableringsplaner och att utökad egenmakt och *självbestämmande* efterfrågas. Detta hade även bekräftat individernas *moraliska tillräknelighet*. Det verkar även

¹⁹Se t.ex. s.35 i proposition 2009/10:60 (<http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/59/98/31141681.pdf>).

finnas brister gällande information och kunskap om berörda aktörers ansvar och roller, samt insyn i de egna etableringsplanerna. Bristen på egenmakt och den dåliga insyn många av intervjupersonerna upplever sig ha, verkar bidra till en känsla av maktlöshet och skapar en oroskänsla hos flera intervjupersoner. Generellt sett verkar intervjupersonerna uppleva att de har samma rättigheter som andra svenskar och ett *lika värde*, men samtidigt andra och begränsade möjligheter som framför allt uppges handla om möjligheter att skaffa bostad, jobb och praktik.

5.3. Social uppskattning

Avsnittet fokuserar på att lyfta fram huruvida intervjupersonerna kan sägas bli bekräftade för de förmågor och kompetenser de besitter (*social uppskattning*); om de upplever en individ- och nivåanpassning (*individualitet*) samt förhoppningar om framtiden (*självrealisering*).

Intervjuerna tydliggör vikten av att få ett arbete inom de yrken man är utbildad och har erfarenhet av. Flera av intervjupersonerna berättar entusiastiskt och levande om tidigare arbetsposition, utbildningsbakgrund och karriär; indirekt handlar detta om tidigare upplevelser av social uppskattning. Det kan nu anas en upplevelse, eller rädsla för, statusförlust. En kvinnlig tidigare banktjänsteman säger: *”Jag förlorade allt, det gör mig deprimerad ibland, min man med. Han var väldigt framgångsrik. Det är svårt för oss. Men jag ska fortsätta, men inom samma sak. Jag kommer inte känna mig framgångsrik annars, bara inom banksektorn. Men alla säger att jag måste byta jobb här i Sverige.”*

Intervjupersonen är fast besluten på att jobba inom samma fält, men har hört av andra att det är svårt att få bra jobb i Sverige. På frågan om varför hon inte vill jobba med något annat svarar hon: *”Hur ska jag då vara motiverad?”*. Hon tycker inte heller att programmet är tillräckligt välanpassat efter hennes förutsättningar och utbildningsbakgrund. *”De säger att vi ska lära oss svenska och göra praktik. Men jag och min man har hög utbildning. Bara att översätta papperna tar 6 månader. Hela det här programmet ska ta 1.5-2 år”*. Hon säger att hon är rädd för att glömma sina kunskaper. Samma sak gäller hennes man som är läkare. Hon säger vidare: *”Det går långsamt, jag vill inte förlora 2 år av mitt liv.”*

En man (MF2) som tidigare jobbat som elektriker inom flygvärnet i sitt hemland, säger sig vara beredd att jobba inom andra yrken men ändå önskar en möjlighet att få praktik inom

något relaterat till sin tidigare jobberfarenhet. Han säger: "*Även om jag bara får komma för att titta på, man hittar sig själv*". Han tycker att det är olyckligt att han inte erbjuds en sådan möjlighet; "*som ursäkt säger de att man inte har tillräckligt med språkkunskaper, men om de vill att man ska förbättra språket måste man få det genom att jobba. Om jag hamnar med människor som alla pratar svenska, så kommer även jag lära mig språket. Men som det ser ut idag, kan man inte lära sig språket ordentligt. Det finns ingen kurs som kan lära en perfekt svenska*". Han berättar att det är ett vanligt att invandrare inte kan använda sig av sin kompetens och beskriver bl.a. hur en vän som är utbildad ingenjör nu jobbar som taxichaufför, och om en revisor som jobbar som kassör.

För samtliga intervjupersoner är det viktigt att jobba/praktisera eller vidareutbilda sig inom det egna kompetensområdet. Det verkar som att deltagarna vid upprättande av sin etableringsplan i regel fått berätta om sina preferenser gällande framtida jobb- och utbildningsinriktningar och att handläggaren gett intrycket av att lyssna till deltagarnas förhoppningar och önsknings. Berättelserna avslöjar dock att de inte upplever att de i tillräcklig utsträckning får bekräftelse för deras förmågor och kompetenser. Detta kan möjligtvis bero på att de dels inte ges möjlighet att uttryckas, men också på grund av en osäkerhet kring om dessa någonsin kommer att ses och tas till vara på. Utan möjligheter att erhålla självuppskattning, dvs., som tidigare citerat, "vissheten att besitta förmågor och utföra prestationer som av övriga samhällsmedlemmar uppfattas som värdefulla" (Heidegren 2009: 31), riskeras en upplevd känsla av alienation och ett förlorat förtroende i den egna förmågan och kompetensen. Detta verkar ha skett åtminstone hos de två som väntat länge på uppehållstillstånd. De har under denna period inte haft möjlighet att få uppskattning för vem de är och vad de kan, något som enligt Honneth bryter ner individens självuppskattning, eftersom man berövas det positiva värde man förväntar. Det framkommer också en rädsla för att just det ska ske hos några av deltagarna; dvs. att deras kompetenser riskerar att gå förlorade och inte komma till någon nytta. De flesta av intervjupersonerna befinner sig dock i en relativt tidig fas av etableringsprogrammet, det är därför svårt att veta om denna inställning kan komma att förändras.

Ingen av intervjupersonerna har påbörjat arbetsförberedande insatser. En person (KF3) säger att hon inte förstår varför man inte kan göra praktik samtidigt med SFI och övriga kurser. Hon

tycker att språkinläring först har för stort fokus (en åsikt som framförs av flera av de intervjuade). Hon säger även: ”*Jag pratar jättebra engelska. Jag har frågat de varför jag ska vänta och inte kan ha något vid sidan om, där jag kan göra praktik inom mitt yrke*”. Detta visar återigen att det bland intervjupersonerna finns de som upplever brister gällande möjligheten att själva påverka etableringen (vilket diskuteras under rättighetsavsnittet) och gällande möjligheterna till individ- och nivåanpassning. Hon säger även: ”*Just nu känns det inte som att de vill dra nytta av min kompetens. Jag känner att jag måste själv gå och träffa folk*”.

Ytterligare en iakttagelse är att flera av intervjupersonerna inte vill identifiera sig med stereotypa föreställningar om flyktingar, såsom t.ex. bidragstagare, att man skulle vara ovillig att integrera sig eller att man inte uppskattar Sverige. Detta kan möjligtvis handla om att intervjupersonerna stött på sådana antaganden och upplever att de blivit bemötta utifrån stereotypa uppfattningar och därför måste markera ett avståndstagande mot detta.

5.3.1. Slutsats – Social uppskattning

Flertalet av de intervjuade upplever utbudet av etableringsinsatser som begränsat och anser att insatserna brister med avseende på nivå- och individanpassning (*individualitet*). Det verkar finnas en upplevelse av ett standardförande gällande bl.a. utbudet av insatser, obligatoriska moment och etableringens upplägg. Intervjupersonerna efterfrågar en större omfattning av praktik och arbetsförberedande insatser, språkundervisning innehållandes mer praktiska moment och att arbetsrelaterade insatser ska kunna ske parallellt med studier. Det blir tydligt under intervjuernas gång att intervjupersonerna har olika behov. Några lägger större tyngdpunkt på att berätta om den ensamhet och avsaknad av socialt stöd de lever i medan andra fokuserar på en önskan om att tidigt komma i arbete/delta i arbetsrelaterade insatser och att praktisera språket. Någon tycker att programmet är för intensivt och någon annan att det är för trögt.

Majoriteten av intervjupersonerna upplever inte en bekräftelse av förmågor och kompetenser (*social uppskattning*) i tillräcklig utsträckning utan är osäkra om deras kompetenser någonsin kommer att komma till nytta. Möjligheterna till *självrealisering* antas därmed var begränsad. Det vill säga ett erkännande och tillvaratagande av en persons möjligheter och förmågor, vilket ger förutsättningar för personlig tillväxt och att uppnå individuellt satta mål.

6. Slutord

Studien visar att det på flera punkter kan finnas utrymme att förbättra etableringsprocessens förutsättningar för mina intervjupersoner. Axel Honneths erkännandeteori har varit värdefull i syfte att belysa och problematisera etableringens genomförande i relation till nyanländas skiftande behov och förutsättningar. En analys av intervjupersonernas berättelser tydliggör ett behov hos intervjupersonerna av en miljö som främjar erkännande och som motarbetar de negativa effekter av missaktning som på olika vis kan ha en ogynnsam effekt på deras välmående och i förläggningen delaktighet i samhället, vare sig dessa sker som en konsekvens av etableringen eller ett resultat av tidigare erfarenheter.

Det framstår som viktigt att förebygga och motarbeta de känslor av utanförskap som av olika skäl kommer till uttryck samt att erbjuda olika former av socialt och psykiskt stöd där det finns behov. Som tidigare beskrivits kan missaktning leda till att den positiva självrelationen och självbilden skadas. Detta verkar ha skett hos vissa av de som intervjuats, kanske inte som en direkt konsekvens av etableringen utan består möjligtvis främst av den förödande process man som flykting ställs inför när man lämnar en tidigare invand miljö, social position och livsprojekt bakom sig. Effekterna av tidigare upplevd missaktning och indirekt missaktning inom etableringen som intervjupersonerna på olika vis ger uttryck för verkar inte i tillräcklig utsträckning motarbetas. Som beskrivits i resultatdelen framgår det även att flera av intervjupersonerna upplever en bristande möjlighet i att påverka innehåll och omfattning av sina etableringsplaner. Det framgår även att flera inte upplever sig erhålla social uppskattning. Bland annat så finns det en stor osäkerhet i om tidigare kompetenser kommer att komma till användning och det framträder ett behov av utökat nivå- och individanpassning för att kunna ta hänsyn till de skiftande behov och kompetenser intervjupersonerna har. Trots att studien är baserat på ett relativt få antal intervjuer ter sig intervjupersonerna i stor utsträckning uppleva liknande brister. Det kan därför finnas ett behov att undersöka om fler deltagare inom programmet delar samma upplevelser. Möjligheter för att skapa förutsättningar för en positiv etableringsprocess ter sig kräva en förståelse och relation till nyanländas egna behov och erfarenheter. Detta för att säkerställa att etableringsprogrammet utgör en miljö som ger möjlighet till ett positivt identitetsskapande och som bidrar till inkludering, välmående och nyanländas aktiva deltagande i samhället.

7. Referenser

- Abrahamsson, Hans. 2012. *Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Ahmed, Ali M. & Ekberg, Jan. 2009. *Fältexperiment för att studera etnisk diskriminering på den svenska arbets- och bostadsmarknaden*. Socialvetenskaplig Tidskrift 16 (2)
- Akhavan, Sharareh., Bildt, Carina. & Wamala, Sarah. 2007. *The health of female Iranian immigrants in Sweden - A qualitative six-year follow-up study*. Health Care for Women International; april 28 (4): Sid. 339 – 359.
- Arbetsförmedlingen. 2012. *Arbetsförmedlingens Återrapportering 2011: nyanländs etablering – reformens första år*. <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.4c507a4c135613b5bc180006999/nyanlanda-120222.pdf>
- Becker, Howard S. 2008. *Tricks of the trade: yrkesknep för samhällsvetare*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Bohlin, Ulla. 2001. *"I vårt land finns inte ordet handikapp": invandrare med barn med funktionshinder berättar*. Malmö: Hälsa och samhälle
- Bravo, Marcela & Lönnback, Eva Britt. 2003. *Invandringskrisen eller det förlorade paradiset?* I Ahmadi, Nader (red.): *Ungdom, kulturmöten, identitet*. 2., [omarb. och utvidgade] uppl. Stockholm: Liber i samarbete med Statens institutionsstyr. (SIS)
- Björnberg, Ulla. 2011. *Social Relationships and Trust in Asylum Seeking Families in Sweden*. Göteborgs universitet. Sociological Research Online, 16 (1) 5- <http://www.socresonline.org.uk/16/1/5.html>
- Bustos, Enrique. 1995. *Trauma och flyktingskap i ett existentiellt och psykodynamiskt perspektiv*. i A. Hjern (Red.), *Diagnostik och behandling av traumatiserade flyktingar* (ss. 54-79). Lund: Studentlitteratur
- De los Reyes, Paulina & Wingborg, Mats. 2002. *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige: en kunskapsöversikt*. Norrköping: Integrationsverket
- Elias, Norbert & Scotson, John L. 1999. *Etablerade och outsiders: en sociologisk studie om grannskapsproblem*. Lund: Arkiv
- Emmelin, Maria & Eriksson, Malin. 2012. *Kan socialt kapital byggas in i våra bostadsområden och därmed förbättra invånarnas upplevda och mentala hälsa?*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö. http://www.malmo.se/download/18.1558e15e13973eeaa0e8000259/1383647138259/Socialt+kapital+i+bostadsområden_Emmelin.pdf

- Feijen, Liv & Frennmark, Emelia. 2011. *Kvalitet i svensk asylprövning: En studie av Migrationsverkets utredning av och beslut om internationellt skydd*. UNHCR och Migrationsverket, Stockholm.
- Franzén, Elsie C. 2001. *Att bryta upp och byta land*. Stockholm: Natur och kultur
- Länsstyrelsen. 2013. *Nyanländas etablering i Västerbotten - En kartläggning av funktionaliteten i etableringsinsatser, samverkan och samordning i Västerbotten*. <http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/Sv/manniska-och-samhalle/integration/Pages/integration-i-vasterbotten.aspx>
- Regeringskansliet. 2009. *Så vill regeringen påskynda nyanländas etablering i Sverige*. Integrations- och jämställdhetsdepartementet. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/59/89/b00c02ea.pdf>
- Röda Korset. 2013. *Behov och brister i mottagandet och etableringen av migranter. En kartläggning utifrån Röda Korsets lokala iakttagelser*. <http://www.redcross.se/pressrum/rapporter-och-dokument/?itemid=31451>
- Heidegren, Carl-Göran. 2009. *Erkännande*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Hennink, Monique M., Hutter, Inge & Bailey, Ajay. 2011. *Qualitative research methods*. Los Angeles: SAGE
- Honneth, Axel. 1995. *Struggle for recognition: the moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press
- Mattsson, Katarina. 2005. *Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och "det vita västerländska"*. I Reyes, Paulina de los & Kamali, Masoud (red). 2005. *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering: rapport*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. SOU 2005: 41
- Proposition 2009/10:60. *Nyanlända invandrades arbetsmarknadsetablering - egenansvar med professionellt stöd*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet
- Scheff, Thomas J. & Retzinger, Suzanne M. (2001). *Emotions and violence: shame and rage in destructive conflicts*. Lincoln: Authors Guild
- SFS 2010:409. *Förordning om etableringssamtal och etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet
- SOU 2004:48. *Kategorisering och integration. Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. Rapport från Integrationspolitiska maktutredningen. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer Stockholm
- Stretmo, Live & Melander, Charlotte. 2013. *Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp*. FoU-rapport 2: 2013. Göteborgsregionens kommunalförbund

- Teorell, Jan & Svensson, Torsten. 2007. *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Tovatt, Caroline. 2013. *Att avkoda systemets regler – Nyanlända invandrares berättelser om mötet med etableringen*. Länsstyrelsen i Södermanlands län. 2013:19
- Ullenhag, Erik. 2010. Nyanlända behöver mer än en klapp på huvudet, *Dagens nyheter*. 17 november. <http://www.dn.se/debatt/nyanlanda-behover-mer-an-en-klapp-pa-huvudet/> (Hämtad 2014-02-18)

Bilaga 1

Intervjuguide

Intervjuguiden som presenteras nedan var endast vägledande för intervjun. Frågorna bygger på den operationalisering av erkännande som presenteras i uppsatsen. Det har ställts varierande frågor under intervjuerna och därmed redovisas inte alla frågor som ställts i sin fullo.

Inledande:

Presentation av syftet med intervjun och uppsatsen. Klargöra att intervjupersonen är helt anonym och att deltagandet i intervjun är helt frivillig och att intervjun kan avbrytas när som helst. Be om lov för att få banda in intervjun.

- Kan du berätta lite om dig själv?
 - När kom du till Sverige?
 - Bakgrund? (Jobb/utbildning/ålder)
 - Familj/släkt i Sverige?
- Hur länge har du haft en etableringsplan?
- Vilka delar av etableringsprogrammet har du deltagit i?

Mötet med Arbetsförmedlingen:

- Vad har du gått igenom med handläggaren på arbetsförmedlingen?
- Kan du berätta om hur det var när ni skulle sätta upp en etableringsplan?
- Vad diskuterade ni?
- Tycker du att handläggaren anpassade programmet efter dig? Behov/kunskaper
- Har ni diskuterat jobb/praktik?
 - Blev du uppmanad till att söka något särskilt?
 - Vad vill du helst jobba med?
- Har du haft problem med att validera utbildningar och arbetserfarenhet?

Allmänna frågor om etableringen:

- Vad upplever du är syftet med etableringen?
- Tycker du att insatserna passar dig?
 - Hur?
 - Hur skulle de kunna passa dig bättre?
- Vad kan man förbättra inom etableringen?
- Vad har varit svårast sen du kom till Sverige?
- Vad tror du krävs för att kunna etablera sig i samhället?
 - Räcker insatserna för att man ska kunna göra det?
- Har du några anhöriga som är kvar i hemlandet?
- Känner du att du har samma möjlighet som andra svenskar (jobb/utbildning/välfärd/bostad/rättigheter)?
- Har du något exempel på en situation där du upplever att dina egna åsikter/vilja inte uppmärksammas eller tagits hänsyn till?
- Vad har du för framtidsplaner?

Om arbetslotsen:

- Har du en lots?
- Hur valde du lots?
 - Fick du hjälp av handläggaren på arbetsförmedlingen?
- Hur ofta träffar du din lots?
- Vad får du för stöd av lotsen?
 - Kan du vända dig till lotsen om du har problem med något?
- Är du med och bestämmer om vad ni ska göra?
- Har det varit hjälpsamt att ha en lots?

Om Samhällsorientering:

- Vad tycker du om samhällsorienteringen?
- Har det fungerat bra?
- Tycker du att informationen är relevant?
 - Är det anpassat efter dig?
 - Finns det information som du känner inte är anpassat för dig?
- Finns det saker du vill veta men du inte får veta?

Om SFI:

- Vad tycker du om undervisningen på SFI?
- Har det fungerat bra?
- Har du stött på några problem?

Avslutande:

- Vad gör du utanför etableringen?
 - Hur ser en vanlig dag ut?
- Har du något du vill tilläga?